A/A: 1021361
Εντυπο: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Ημ/νία: 06/02/2003
Σελίδα: 30
Κατηγορία: Θέατρο

«Μπάαλ» και «Βόιτσεκ» στα θέατρα «Εθνικό» και «Πορεία»

Δύο αντιήρωες του γερμανικού θεάτρου

Της ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΜΑΤΖΙΡΗ

Ο ένας καταλήγει στο χώμα, ο άλλος στη φυλακή (ή στον πάτο του ποταμού -μένει ανοιχτό). Με τον έναν, τον «Μπάαλ» (1918), ο 20χρονος Μπρεχτ αποτίει φόρο τιμής στο ζωντανό πρότυπο γνωστού περιθωριακού της εποχής του, χλευάζοντας παράλληλα την εικόνα του αντιήρωα που παρουσιάζει ο σύγχρονός του Χανς Γιόστ στο μικροαστικό θεατρικό χιτ του «Ο Μοναχικός», δείχνοντας «πώς μοιάζει μια αληθινά άγρια μεγαλοφυΐα». Με τον άλλον, τον «Βόιτσεκ» (1836) -επίσης με αφορμή την αληθινή περίπτωση άνδρα που απαγχονίστηκε στη Λειψία το 1834 για το φόνο της ερωμένης του- ο πρόδρομος του σύγχρονου θεάτρου, Γκέοργκ Μπίχνερ μάς αναγκάζει να αγαπήσουμε «αυτόν τον κατώτερο των ανθρώπων», καταθέτοντας έτσι την απέχθειά του για τον ιδεαλισμό της λογοτεχνίας της εποχής του, που παριστάνει τον άνθρωπο «όπως θα τον ήθελε ο άνθρωπος κι όχι όπως τον έπλασε ο Θεός».

Τα λιγοστά έργα του Μπίχνερ είναι πορτρέτα της ανθρώπινης φύσης, ασχέτως αν ωραία ή άσχημα, όπου σε ένα πνεύμα πεσιμισμού, σχεδόν ηρωικού μηδενισμού, ο ποιητής αντιγράφει συχνά κατά λέξη φράσεις ολόκληρες από ιστορικά ή επιστημονικά ντοκουμέντα, όχι σαν λογοκλοπία αλλά σαν τσιτάτα της πραγματικότητας. Σπάνιο για τα ήθη του καιρού του, ο ψυχολογικός ρεαλιστής Μπίχνερ έφερε στη σκηνή τον Βόιτσεκ, έναν ταπεινωμένο φουκαρά, πρότυπο υποβιβασμένου, λιωμένου, ξεζουμισμένου προλετάριου, ανίκανου για διαμαρτυρία. Προδομένος από γυναίκα και κοινωνία, ο μπαρμπέρης-στρατιώτης Βόιτσεκ μιλά μόνος του, με το Θεό και τα πνεύματα. Ακούει φωνές, υποψιάζεται σκοτεινές δυνάμεις που τον εξουσιάζουν απανταχού.

Υπομένει ακίνητος. Εως που η δυστυχία εκρήγνυται μέσα του και κάθε μαχαιριά του σε ό,τι αγαπά περισσότερο στον κόσμο, τη Μαρί, είναι τόσο ακριβής όπως ο χειρισμός του ξυραφιού του. Με τη Μαρί ο Βόιτσεκ θανατώνει τον εαυτό του. Λίγη σημασία έχει εάν κατόπιν πνίγεται στο ποτάμι ή παραδίνεται.

Σίγουρα η λογική δεν αρκεί για να συλλάβουμε το μυστικό αυτού του σιωπηρού και ποιητικότερου προλετάριου όλων των εποχών.

Ούτε η μεταφυσική ή η παράνοια είναι επαρκείς εξηγήσεις. Η αλήθεια του ίσως πρέπει να αναζητηθεί στο μελαγχολικό παραμύθι της Γιαγιάς για τον άδειο ουρανό, που περιέχει όλο τον Κάφκα έναν αιώνα νωρίτερα.

Εναν αιώνα νωρίτερα, σαν εκ παραδρομής, συναντιούνται στον «Βόιτσεκ» και όλα τα ασυμβίβαστα στοιχεία του θεάτρου του εικοστού αιώνα. Ρεαλιστικό στόρι, κοινωνικό δράμα, οξύτητα του γκροτέσκου, σουρεαλιστική εικόνα, εξπρεσιονιστική κραυγή. Ολα μαζί σε μία ενότητα, όχι σαν πειραματισμός διαφορετικών εκφραστικών τρόπων, αλλά σαν γέννημα της φύσης και αυτό. Εν τούτοις, το έργο είναι απλό σαν λαϊκή παραβολή. Καμιά απλότητα δεν είναι αρκετά απλή για την αφήγηση των 24 μικροσκοπικών σκηνών που απαρτίζουν το ημιτελές έργο του Μπίχνερ.

Η παράσταση του Θεάτρου Δωματίου στο θέατρο «Πορεία», σε σκηνοθεσία - σκηνικά - κοστούμια Αντζελας Μπρούσκου, φαντάζεται ότι κηρύσσει θεατρικό συναγερμό όταν απλώς παιδιαρίζει, επαίρεται, παραμορφώνει. Με συνεργό έναν περιλάλητο τεχνολογικό «διερευνητικό» μοντερνισμό, με εγκαταστάσεις βίντεο και ένα εκκωφαντικό ηχοποιητικό δίκτυο, μια συλλογή από απροσδιόριστα όντα σε υστερικά κοστούμια, τα οποία όλα (με εξαίρεση τη Μαρί) παριστάνουν τους φρενοβλαβείς ή τις κουρντισμένες μαριονέτες, η παράσταση αποδεκατίζει ένα από τα πιο μεγαλειώδη κείμενα της θεατρικής λογοτεχνίας. Οσοι γνωρίζουν το έργο απογοητεύονται, όσοι δεν το γνωρίζουν δεν καταλαβαίνουν τίποτε.

Προσθήκες, περικοπές, μετατοπίσεις, συν μια ξύλινη μετάφραση το κάνουν αγνώριστο. Στον Μπίχνερ ο Βόιτσεκ είναι ο μόνος ανθρώπινος, φυσιολογικός χαρακτήρας σε μια κοινωνία ηλιθίων. Ο μόνος που μοιάζει να 'χει ψυλλιαστεί το μυστήριο που λέγεται ζωή. Εδώ βλέπουμε μια άχρωμη, σκυφτή φιγούρα με ψυχοπαθολογικά προβλήματα, επισκιασμένη από όλους και όλα (Κωνσταντίνος Αβαρικιώτης). Μέσα σε υπερκινητικότητα, πληθώρα από ασαφείς εικόνες και αυθαίρετες συμπεριφορές πνίγονται λόγος, ποίηση, όποιο νόημα. Ούτε υποψία ανθρώπινου ιδρώτα, υπαρξιακής ταραχής, πάθους, ανθρωπιάς ούτε καν του περίφημου φεγγαριού στο τέλος. Στη γενική φασαρία-αφασία και ο τραγικός φόνος περνά απαρατήρητος.

Μονάχα η Μαρί (Παρθενώπη Μπουζούρη) προδίδει κάποια ανθρώπινη διάσταση. Μακριά, άπλυτη χαίτη, κοκαλωμένο βλέμμα, αδύνατο, ταλαιπωρημένο κορμί, αλλά με μια απέραντη και ακαταλάγιαστη δίψα για ζωή. Ποτέ δεν είναι το σεμνό κορίτσι που παραστρατεί για ένα ζευγάρι σκουλαρίκια. Εξ αρχής έχει όλη την απελπισμένη επιπολαιότητα που φέρνει μαζί της η φτώχεια. Κρίμα που κι αυτή δεν την αφήνουν να πεθάνει ήσυχη. Σφαγμένη πρέπει να πει ένα τραγούδι στο μικρόφωνο...

Μετάφραση Μάνου Λαμπράκη, στίχοι τραγουδιών Λίνας Νικολακοπούλου, μουσική Νίκου Πατρελάκη. Στους υπόλοιπους ρόλους: Μανώλης Δραγάτσης, Στέλιος Ρήγας, Σταυρούλα Κουναδέα, Αντζελα Μπρούσκου, Γιάννης Γιαπλές.

Αντίστοιχα στραμπουλιγμένος βγαίνει και ο «Μπάαλ» στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού. Σε μια φούρια πρωτοποριακής ανάγνωσης, χωρίς ψυχή και σώμα, καταποντίζονται η ποίηση, ο αρχαϊκός ερωτισμός, ο πονεμένος κυνισμός ενός θυελλώδους εξπρεσιονιστικού αντιήρωα που, κατά το νεανικό Μπρεχτ, πυρπολεί τον υποκριτικό και ψόφιο περίγυρό του.

Ο Μπάαλ γράφει έκλυτους στίχους και τους τραγουδά στην κιθάρα του σε αγωγιάτες και ξυλοκόπους σε διάφορα καπηλειά -όπως ο νεαρός Μπρεχτ στις μπιραρίες της γενέτειράς του Αουγκσμπουργκ. Είναι μέγας πότης και γυναικάς και όταν μπουχτίζει το θηλυκό, περιπλανιέται κάτω από βιολετί ουρανούς, σε δάση και μιαρά καταγώγια με το φίλο του, μαγεμένος από τον εαυτό του και την έκσταση του αμοραλισμού του. Εως που σε μια στιγμή ζόφου και ζήλιας τον μαχαιρώνει και αυτόν. Ο ίδιος πεθαίνει σαν σκυλί σε φυγή από χωροφύλακες και εξαγριωμένους ξυλοκόπους... Με τυχοδιώκτες σαν τον Μπάαλ δεν φτιάχνονται βέβαια κοινωνίες. 36 χρόνια αργότερα ο Μπρεχτ διαπιστώνει στεγνά, «αυτού του έργου τού λείπει η σοφία». Ομως στην ιδιωτική του μυθολογία, ο Μπάαλ παραμένει ένα μεγάλο σύμβολο αδάμαστου πανηδονισμού.

Στη σκηνοθεσία του Γιάννη Παρασκευόπουλου, οκτώ νέοι ηθοποιοί μάς υποδέχονται όρθιοι, καμαρωτοί, αραδιασμένοι σαν σε έναρξη μιούζικαλ, οι άνδρες σε δαμασκηνά κοστούμια, οι γυναίκες σε βραδινές τουαλέτες (Κατερίνα Καλφόγλου), πριν αμολυθούν σε μια στιλιζαρισμένη χορευτική εισαγωγή (κίνηση Κώστας Γεράρδος). Ανδρείκελα της κοσμικής κοινωνίας σε αντιδιαστολή, υποτίθεται, με τον αλανιάρη ήρωα που ρεύεται, γαμεί και γράφει ποιήματα.

Χαρακτήρες cartoons υποκρίνονται νεωτερικότητα σε μια παρωδία δυσδιάκριτου αντικειμένου, κινούμενοι ακατάπαυστα σε ένα αποστειρωμένο συνθετικό σκηνικό (Νικόλας Αθανασούλιας) με σκληρούς φωτισμούς.

Σε αυτή τη νεογιάπικη αναζήτηση της ανθρώπινης φύσης, βλέπουμε μια παρέα νεαρών αργόσχολων να δοκιμάζονται σε όλα -αλκοόλ, ναρκωτικά, σεξ, κλοπές. Οταν δεν χοροπηδούν ζωηρά πάνω - κάτω, κοκαλώνουν σε διάφορες πόζες άτονης παραστατικότητας. Και το πιο επιζήμιο: Ολοι μοιάζουν ίδιοι. Αστοί, προλετάριοι, χαμίνια, παρθένες και πόρνες.

Περίφημες ερωτικές σκηνές, όπως η παράδοση της ανήλικης Γιοχάνας (Λαμπρινή Αγγελίδου) στον αλαζονικό επιβήτορα, θυμίζουν πρόβα σλάπστικ σε μαθητική παράσταση.

Ο ίδιος ο Μπάαλ (Ιάκωβος Μυλωνάς) είναι ένα ακοινώνητο, ολόδροσο αγοράκι που πλατσουρίζει αυτάρεσκα σε μια κυνική αντίληψη ζωής σύγχρονου χορτάτου ψευτο-ντεσπεράντο. Ο λόγος του, κενές κορόνες μηδενισμού.

Κρίμα που αυτό το σχετικά άγνωστο αλλά πιθανόν γοητευτικότερο έργο του Μπρεχτ, επιπλέον σε μια θαυμάσια μετάφραση (Πέτρος Μάρκαρης), μοιάζει τόσο παλιό ξαφνικά, παρ' όλο το ανανεωμένο περιτύλιγμα.

Φαίνεται πως ο μινιμαλισμός, η αφαίρεση -και όλα αυτά τα αντικλισέ, χρειάζονται μαγκιά...

Μουσική Γύρω - Γύρω. Οι υπόλοιποι ρόλοι: Μπάμπης Γούσιας, Θύμιος Κούκιος, Δέσποινα Κούρτη, Χρήστος Λύγκας, Στράτος Μενούτης, Ελισάβετ Μουτάφη, Μαριλίτα Σολέντη.

Λεζάντες:

- Τον «Βόιτσεκ» του Μπίχνερ «αναδόμησε» το Θέατρο Δωματίου
- Από τις πρόβες της Πειραματικής Σκηνής του Εθνικού Θεάτρου στο έργο «Μπάαλ» του Μπέρτολτ Μπρεχτ

Πηγή: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Θέμα: ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ